

TEXISTENȚA: AVATAR SAU UN CONCEPT BLAMAT AL POSTMODERNISMULUI?

Florian COPCEA
Drobeta Turnu Severin

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4914-377X>

Abstract: The impact of postmodernism on the multiple faces of contemporary literature is undeniable. However, there are theorists who are convinced of its imminent end. But so far, only theoretically, certain cultural-literary models have been proposed to replace the concept whose values, it is considered, are exhausted, in other words it would belong to the past. Of course, the mutations that occurred in literary theory and criticism by cultivating (in excess?) The paradigm in question generated the recalibration of the authorial discourse, especially that of the eighties. One of the theorists of postmodernism, Mircea Cărtărescu, analyzes in the most professional way the canonical, integrative, contradictory, viable elements of the current and introduces with epistemic logic, in its structural and expressive plan, the term not yet introduced in any textual lexicon. In his view, Texism, on the other hand, is an invented literary reality, having the meaning of an undoubted osmosis between the world and the text, which we could define (starting from the idea that life could be interpreted as a text, as a divine fact) in relation to existence. The legitimization of the word Texist in the theory of literature thus becomes a necessary imperative in the analysis and interpretation of literature.

Key words: literature, theory, modernism, postmodernism, Mircea Cărtărescu, textistics, canon, literary criticism.

Rezumat: Impactul postmodernismului asupra fețelor multiple ale literaturii contemporane este incontestabil. Cu toate acestea există teoreticieni care sunt convingeți de sfârșitul lui iminent. Dar până acum, doar teoretic, au fost propuse anumite modele cultural-literare de înlocuire a conceptului ale cărui valori, se consideră, sunt epuizate, cu alte cuvinte ar aparține trecutului. Desigur, mutațiile survenite în teoria și critica literară prin cultivarea (în exces?) a paradigmei în discuție au generat recalibrarea discursului auctorial, îndeosebi al celui cu apartenență la optzeciști. Unul dintre teoreticienii postmodernismului, Mircea Cărtărescu, analizează în cel mai profesionist mod elementele canonice, integratoare, contradictorii, viabile ale curentului și introduce cu logică epistemică, în planul structural și expresiv al acestuia, termenul încă neintrodus în vreun lexicon de *texistență*. În viziunea sa, *texistența*, reprezentând o realitate literară inventată, având semnificația unei osmoze indubitabile între lume și text, pe care am putea să o definim (plecând de la ideea că viața ar putea fi interpretată ca un text, ca un dat divin) construit în raport cu existența. Legitimarea cuvântului *texistență* în teoria literaturii devine, astfel, un imperativ necesar în analiza și interpretarea literaturii.

Cuvinte-cheie: literatură, teorie, modernism, postmodernism, Mircea Cărtărescu, texistență, canon, critică literară.

„Demonul teoriei” scriiturii contemporane deși „a obosit”, cum ne sugerează Eugen Simion, nu se află, cătuși de puțin, în perversa ipostază, simptomatică și absurdă, de a nega „ireductibilul” demonstrației că „literatura (postmodern(ist)ă – n.n.) nu spune niciodată că știe ceva, ci că știe câte ceva; sau mai degrabă, că știe multe – că știe foarte multe despre oameni” (Roland Barthes, 1987, p. 350). Din acest motiv respingem anticipațiunile furioase, circumspecte ale unor spirite intelectuale pesimiste care îi cântă prohodul, chiar dacă, într-un anumit fel se află, paradoxal, în stare acută de presupusă degradare/deformare datorată, evident, postmodernismului. Fără a nega influența „conceptului-valiză” menționat asupra travaliului ce îl presupun metamorfozele ontologice și epistemologice ale tezei dispariției sale, vom arăta că nu excludem prezența, dincolo de orice aparență, a unei noi/posibile paradigme care să indice resetarea unuia dintre modelele culturale canonizate, pretins a fi „o față a modernității” (M. Călinescu, 1995, p. 259). Concluzia criticului este că „postmodernismul nu este un nume nou dat unei realități, structuri mentale sau viziune asupra lumii ci o perspectivă din care se pot pune anumite întrebări despre modernitate în cele câteva întrebări ale ei”. În ce măsură instanța revizuirii salvează postmodernismul aflat, într-adevăr, în criză, este o chestiune care ține de poziția și atitudinea teoreticienilor față de tendința lor de manifestare contrapunctuală a fenomenului. Sfârșitul postmodernismului nu a sosit. Nu fiindcă nu s-au găsit încă alternative ale înlocuirii sale. Nici că cineva poate demonstra că după el au apărut direcții literare neviabile în literatura postmodern(ist)ă. Nici că mitul acesteia din urmă și-a încheiat existența sau că ar aparține trecutului. Nici că și-a epuizat resursele. În context putem adăuga argumentul lui Gianni Vattimo, care, într-un anume fel, caracterizează filozofia postmodernității profund afectată de contradicții: „Postmodernitatea nu este epoca unei gândiri, nu atât fragmentare, cât și a pluralității, chiar trecerea de la unitate la pluralitate e o formă de slăbire. Gândirea slabă acceptă elementele posmodernității, sfârșitul metafizicii, sfârșitul fizicii, sfârșitul viziunii unitare. Aceste sfârșituri nu sunt decese după care să ții doliu ci niște eliberări”.

Linda Hutcheon este de părere „că preocuparea primordială a postmodernismului este aceea de a denaturaliza anumite trăsături dominante ale modului nostru de viață”, aserțiunea înscriindu-se pe linia „dezinvestirii” (în accepția atribuită cuvântului de Roland Barthes) limbajului literar postmodern.

Conceptul de postmodernism, așa cum a fost el teoretizat (în pofida rezistenței invocată de scepticii contestatari): „o categorie interpretativă, un

instrument hermeneutic” (Ihab Hassan, 2003, p. 305), continuă să-și păstreze autoritatea de „filtru prin care privim istoria, interpretăm realitatea, ne vedem pe noi înșine”, altfel spus să rămână – în imaginarul critic-teoretic actual – „umbra noastră”. De fapt, la nivel structural, devine și mai imperativă convingerea că „mutațiile” organice suferite de multiplele arhitecturi ale limbajului dominant, paradigmatic, favorizează renașterea sa din propria-i cenușă. Desigur, este prematur să ne pronunțăm în legătură cu o eventuală moarte a postmodernismului (chiar dacă există voci care reclamă reciclarea/substituirea lui în „digimodernism, pseudomodernism, hipermodernism, transmodernism, postpostmodernism, cosmodernism”). Suntem de acord, (re)definirea postmodernismului literar este tot mai dificilă, orice nouă poziționare corespunzând, actualmente, cerinței de sincronizare la epoca viciată de „consumerism și conformism” în care trăim. Englezul Alan Kirby, în volumul *Digimodernism: How New Technologies Dismantle the Postmodern and Reconfigure Our Culture*, (2009, p. 113), remarcă fără somație că „ceea ce urmează după postmodernism este încă mult mai radical decât postmodernismul însuși”. Studiul criticului și istoricului literar Theodor Codreanu, *Transmodernismul*, ne propune și alte „înfățișări” reevaluate/cosmetizate ale conceptului *postmodernism*: „transmodernism, hipermodernism, paramodernism, new modernity, globmodernism, geomodernism, post-post-modernism, postmodernism premodern ș.a.”

Din considerente lesne de înțeles, nu vom stăruii asupra decadenței postmodernismului, în schimb vom încerca să „punem în abis”, în construcția noastră analitică, câteva aserțiuni formulate contextual, în aparență cu efect polemic, pe marginea modelului cultural diegetic amintit. Pentru a asigura opiniilor noastre greutate și credibilitate, fără invocarea vreunui motiv anume care ar putea fi generat de împrejurare, vom transcrie câteva scurte fragmente din exegeza *Postmodernismul românesc* (p. 183-184, p. 201-202) a lui Mircea Cărtărescu: „Dacă atitudinea generației mai vârstnice de critici [...] față de fenomenul postmodern este una care accentuează *continuitatea* cu trecutul și caracterul *soft* al schimbării – văzută doar ca o deplasare de accente –, viziunea criticilor optzeciști [...] tinde să marcheze *ruptura* față de modelele teoretice anterioare. Postmodernismul este, pentru cei mai mulți dintre ei, o adevărată schimbare de paradigmă culturală, semn al intrării într-o nouă lume, lumea postmodernă. Este versiunea *hard* a teoriei literare postmoderne în spațiul românesc, versiune care, deși neconfirmată încă pe deplin de practica artistică (în general mult mai puțin coerentă decât modelele teoretice), tinde să se impună. [...] Este semnificativ faptul că exact în

perioada 1983-1984, când în conștiința autorilor și a criticii apare conceptul de postmodernism, istoria generației '80 ca fenomen viu și progresiv ia, practic, sfârșit. Stilul optzecist este, de fapt, fixat și în poezie, și în proză înainte de apariția la optzeciști a unei conștiințe postmoderne, așa încât, paradoxal, cea mai «postmodernă» grupare artistică a contemporaneității românești se află, de fapt, pe *drumul* către postmodernism... Apariția în zona românească a conceptului de postmodernism a fost, de aceea, un șoc pentru optzeciști, acționând ca un catalizator al identității artistice a acestora. [...] Paradigma nou creată a limpezit în mare măsură situația reală a lumii românești, așa încât astăzi aderența intelectualității la postmodernism înseamnă nu doar un *shifting* estetic în zona artelor, ci o opțiune existențială și morală: acceptarea democrației burgheze de tip occidental, bazată pe liberalism, toleranță, pluralism și drepturile omului, și în același timp respingerea tribalismului naționalist încă atât de puternic în Europa Răsăriteană. Poate că o specificare în plus ar trebui făcută: angajamentul în lumea postmodernă ar mai putea însemna și ieșirea culturii române din zona tradițională a influențelor vest-europene (franceză, germană etc.) și orientarea ei, pentru prima dată în istoria națională, către cultura de tip nord-american, astăzi un adevărat arhetip al postmodernității. [...] Distanța dintre modernism și postmodernism a fost de multe ori adâncită exagerat pentru a marca o ruptură brutală, «revoluționară» (de fapt, de tip modernist-avangardist) a noilor generații cu cele vechi. «Postmodern» a ajuns să însemne fie «optzecist» sau «nouăzecist», fie, pur și simplu, [...] *valoros* în contextul literaturii actuale, pe când «modernist» (echivalent cu «șaizecist» sau «șaptezecist») e luat uneori în sensul de *demodat*, învechit, *lipsit de valoare*. Aceste idiosincrazii sunt nedrepte și regretabile, căci noile mișcări au nevoie, dincolo de practica artistică propriu-zisă (niciodată atât de radicală ca teoria) de o afirmare rapidă, chiar și simplistă, a unei identități ușor observabile”.

Este evident, postmodernismul, preluând și cosmetizând concepte artistice consacrate și canonizate în literatură, a încurajat, din unghiul de observație al convenției auctoriale, actul de configurare creatoare a multiplelor reflexe pe care, cu generozitate, i le rezervă realitatea și, deopotrivă, paradigmele ficționale. Oricare ar fi însă forma sub care se manifestă post-modernismul, balansând între „modernism” și „avangardism”, „și nu prin negare, ci prin recuperare: el nu este antimodernist, nici antiavangardist” (Nicolae Manolescu, 1986, p. 55), nu și-a epuizat potențialul creator, chiar dacă a deviat de la realismul modernist, cum aserționează Tom Wolfe (în eseu *Stalking the Billion Footed Beast: A Literary Manifesto for the New Social Novel* publicat în

„Harper’s Magazine”, 1989, p. 45-56). Nu este deloc o noutate, deconstrucția conceptului de tip umbrelă, cum am putea numi, în astfel de condiții, postmodernismul, presupune, adesea, acreditarea ideii că, odată făptuită, „regulile de joc ale științei, literaturii și artelor” (J.-F. Lyotard, 1979, p. 35) vor determina abandonarea formulelor abstracționiste și vor ridica barierele dintre artă și viață, dintre text și lume, dintre real și utopie. Fără a ne îndoi de concepția textuală asupra acesteia din urmă sau de trăsăturile absconse ale eclectismului pus în valoare de canon, trebuie să fim de acord că literatura (cu o factologie prin excelență dinamică) este, într-adevăr, o artă a cuvântului, sau, cum o definea Ezra Pound, „limbajul încărcat cu sens în gradul maxim posibil”. Este evident faptul că de-a lungul istoriei omenirii criteriile de evaluare ale literaturii au suportat modificări substanțiale, în genere, prin apariția unor curente estetice care au influențat categoric limbajul scris. Mai apropiate de zilele noastre, modernismul și postmodernismul, s-au dovedit a fi instrumentele prin care literatura a devenit concomitent un discurs asupra realității și un obiect întemeiat al trăirii estetice. Întrucât nu intenționăm să pătrundem în „anatomia” conceptului de literatură, ne vom opri în excursul nostru la unul dintre factorii cu efecte și implicații majore asupra instanței limbajului „cuvintele nu mai sunt, în mod iluzoriu, înțelese ca simple instrumente, ci lansate asemeni unor proiectile, explozii, vibrații, mașinării o imensă savoare: prin scriitură, cunoașterea devine o sărbătoare” (R. Barthes, 1987, p. 351). Pe cale de consecință, introducând în ecuație trăsăturile postmodernismului stabilite de Ihab Hassan, care sunt, să recunoaștem, investite cu un pronunțat „caracter difuz și eratic”, ne-am propus să ne aliniem emergenței mișcării pozitivismului, astfel încât să putem sonda, dintr-o subtilă și viguroasă optică, tendințele moderne de respingere a imageriei realității. Totuși, chiar dacă unele dintre reprezentările distinctive ale axiomelor lui Ihab Hassan se referă la noțiuni operabile doar în postmodernitate, geneza lor, revendicată de la constanta hermeneuticii care, să fie clar, le speculează „surplusul de sens” (G. Genette, 1972, p. 288), încurajează perspectivele fracturale, incomode ale literaturii contemporane. Revenind, prescripțiile argumentative ale lui I. Hassan, elaborate metodic, deși au apetență modernistă, fără a fi depășite istoric, sunt sincronizate explicit și implicit la reflexul inevitabil de „dedoxificare” a stării de fapt, lăsând sau cedând locul, totuși, convenționalismului empirico-critic. Apanajul deconstrucției este, în motivația lui stilistică, produsul mimesis-ului reificat al mitului scriiturii (în logica lui R. Barthes), motivând „o debordare, o transportare a stilului spre alte teritorii ale limbajului și ale subiectului, departe

de un cod clasat (cod perimat al unei clase condamnate)”.

Orientările hermeneutice actuale solicită o explorare extatică, epistemologică, a interpretării tuturor elementelor constitutive ale postmodernismului, unele dintre ele impunând aprehensiunea prin intuiție a punctului de reflecție generator de regândire/reconstrucție a existențialității Ființei pătrunsă în Text și a Textului întrupat în conștiința Ființei. Mihai Cimpoi (2009, p. 10 - 11) a exprimat o viziune și mai subtilă privind reprezentarea literaturii: „Între Text și Viață se pune un semn de identitate absolută; textul e trăit (*construit*) ca viață sublimată, în timp ce postmoderniștii «trăiesc» textul ca Text *construit*”.

Să fim de acord asupra dicotomiilor enunțate al căror sens reclamă, în termenii lui I.A. Richards (*Principii ale criticii literare*, 1974, p. 285), postulatul „adaptării” altor forme de scriitură dispuse să parvină la un sistem inovativ, de justificare a „realului limbii în dezvoltarea memoriei și a imaginației” sau, cum sugerează R. Barthes, „un reflex fără alegere”. Să mergem chiar mai departe decât atât, intoleranța conservatorilor față de orice idei destabilizatoare, lipsite de prejudecăți, provoacă hiperestezia (I.A. Richards, 1974, p. 146), neputința acută, complexă, văduvită de proeminență, de a perverti sisteme novatoare, *a priori*, de ipostaziere a intelectului. Este limpede, scepticismul poate deveni un obstacol serios în calea evoluției teoriei critice. Într-o atare împrejurare, egocentrismul își arogă dreptul de a subzista în stereotipiile discursului preexistent.

Pe astfel de temeuri ne întemeiem clarificările teoretice pe care le aducem, etimologic vorbind, în definirea și susținerea semnificației termenului de *existență*, adjucecat de la unul dintre cei mai creativi teoreticieni români ai momentului: Mircea Cărtărescu. El îi concede conceptului și avansează observația că „actul de a scrie” un text poate fi „înțeles și ca un act de existență” preluat, explică Eugen Simion (*Fragmente critice, II*, 1998, p. 103) „după un model propus de Ihab Hassan”. În esența ei, noțiunea de *existență*, nu este exclus, să fie privită polemic, cu obiecțiuni, unele fatalmente prototipice, de teoreticienii refractari la inovații lingvistice, reacție firească, reproșurile fiind justificate prin faptul că nu corespund – să-l readucem în discuție pe R. Barthes – *limbii tuturor*. Deocamdată *existența* se impune ca un concept/arhetip al postmodernismului literar care, dincolo de relativizări, reprezintă proiecția în creația postmodernă a universului interior și exterior al autorului în care canonul își dispută supremația. L-am putea identifica în interiorul teoriilor postmoderne, fără riscuri, și drept *obiect* perceptibil al interpretării destinat, evident, figurării liniei de demarcației dintre lume și text. În mod vizibil, *existența* pretinde prezența unui avatar dezvoltat într-un context estetic

specific în scopul sporirii semnificațiilor și deschiderilor noi hermeneutici postmoderniste investită, într-un prim gest, cu obligația de a-și asuma și reface realitatea prin contopirea și nu substituirea textului cu existența. Condiția literaturii postmodern(ist)e, cu precădere favorizată, orice altceva s-ar spune, de nihilism și de încorporarea realității și vieții (despre care M. Proust afirma: singura viață cu adevărat trăită e literatura) în discursul critic, capătă, prin procedura amintită, sensuri înnoitoare, a căror identitate nu poate fi imediat înțeleasă, evident, în afara genezei tradiționale a scriiturii. În actul literar adecvarea simbiotică provocată „între trăire și scriitură” (R. Jean), este producătoare, în ficționalitatea canonului postmodernist, de valori „istoricizabile” imediat validate de fundamentalității postmodernității. În cursul *Principii de estetică*, la pagina 112, George Călinescu avea să proclame, pe un ton parțial polemic, (și câtă dreptate avea!), că rostul criticului și istoricului literar este acela de a așeza „în timp fenomene care au structuri complexe, care nu sunt simple fapte perceptibile pe două dimensiuni”.

Este o fatalitate că termenul de *texistență* încă nu a fost „oficializat” lingvistic și nici inclus în lexiconul termenilor și noțiunilor de filozofie, istorie, teorie și critică literară. El nu este asimilat nici ca experiment de nihilității teoreticieni ai fenomenului postmodernist românesc. Se pare că nici complicitatea dintre realitatea facerii analitice a scriiturii și existența auctorială nu se bucură de interes în studiul literaturii, deși schimbările survenite în corpusul ei au darul de a îmbogăți instrumentarul de formare al conceptelor operaționale utilizate în analiza/comentarea anumitor aspecte literare.

Revenind, termenul de *texistență* nu poate fi considerat inexistent sau definit numai drept un receptacul-accesoriu al postmodernismului. Dincolo de formulările de tranziție sau – cum le-ar putea clasifica scepticii – anoste, *texistența* este o certitudine, o invenție care se cere unanim atestată, prin care interpretările literare postmoderniste sunt văzute „rizomic”, „ca o carte”, „ca teatru”, așa cum în 1970 Ernst Robert Curtius o explică în exegeza *Literatura europeană și evul mediu latin*. La rândul său, Radu Petrescu (*Oceanul întors*, 1956) (re)figurează „viața ca text” reiterând existența ființială a creatorului cu scriitura (= t[existența]).

„Conceptul de *texistență* – nota eseista Simona Constantinovici în studiul *Pisica lui Schrödinger. Despre vis și texistență în literatura lui Mircea Cărtărescu* (2013, p. 164-175) –, unic în literatura română și universală, inventat de prozator (Mircea Cărtărescu – n.n.) pentru a(-și) explica scrisul, se poate defini prin *visul ca viață* sau *viața ca vis*. Dacă admitem că *viața* (trăită) sau

existență = vis și *vis* = *text*, activat sub amprenta subconștientului, atunci lesne am putea inversa (permuta) termenii sub semnul relației de *tranzivitate* (dacă $A = B$ și $B = C$, atunci și $A = C$), ajungând la echivalența *existență* = *text*[...] visul e mai mult decât o povestire (cu cap și coadă), e *TEXISTENȚĂ*. Textul care devine existență și existența care devine text. Dublă direcționare. Dublu sens. Visul e *temă*, *simbol*, *poveste* (text narativ), context, pretext etc. E ceea ce însoțește textul, ceea ce-l fragmentează, ca, mai apoi, să-l reasambleze, e *realitate* (din perspectiva povestitorului înrăit, dedat la vis, visare etc.) și *ficțiune* (din perspectiva cititorului degustător asiduu de literatură). Visul cărtărescian e *pisica lui Schrödinger*. Nu vom ști niciodată cât e realitate și cât e ficțiune. Unde începe și unde se sfârșește...”. O etimologie identică a *textistenței* sugerează și Daniel Cristea-Enache (în *București Far West*, 2005, p. 559), susținând că „textul și existența” „au fuzionat” în poezia „[...] generației optzeciste”: „Avem așadar [...] un continuum viață-text, o *textistență* amară și sumbră”. Același just raționament ne este oferit și în *Concert de deschidere* (2001, p. 196, 254, 324, 379): „Nu întâmplător, Mircea Cărtărescu, unul dintre liderii generației, a inventat termenul *textistență*, prin care – după propriile-i cuvinte – textul și existența...” sau: „Fapt demn de remarcat, și unii dintre *optzeciști* s-au apropiat sensibil de noua formulă – dar, printre ei, miza e în continuare una *textuală*: viața și textul fuzionează într-o *textistență*...” și: „...Mircea Cărtărescu nu este, nu are, la drept vorbind, de ce să fie *nemulțumit* – atât ca om, cât și ca scriitor. *Textistența* lui (simplific voit termenul) e bogată, împlinită și ferită de riscuri. Bine, bine, [...] dar ce-i cu pisica lui Heidenberg? Ce-are ea a face cu *optzecismul*, în general, și cu *textistența* lui Mircea Cărtărescu, în particular?”; sau: „...Și totuși, a decupa dintr-o realitate complexă (și mereu în mișcare, în evoluție, tocmai pentru că e *vie*) propriul program literar și existențial (fie el și nediferențiat, ca o *textistență*, ca o bandă a lui Möbius invocată obsesiv), a-l absolutiza și a-l canoniza, impunându-l ca o unică normă, iar pe de altă parte, a face țândări (e un fel de a spune!) tot ceea ce nu intră în *sistema* ta, măturând apoi cioburile cu grijă și făcându-le loc sub preșul istoriei: o asemenea atitudine nu mi se pare cătuși de puțin *postmodernă*, ci, dimpotrivă, *fals postmodernă*”. În volumul de critică literară *Timpul lecturii: selecție de cronicar* (Oprea, 2002, p. 321) Nicolae Oprea este la fel de categoric: „existența este *textistență*”, „contopire a textului cu viața”.

Asupra conceptului de *textistență* s-au mai pronunțat, în scrierile lor: Alexandru Burlacu, *Textistențe* (vol I-V), Chișinău, 2007 – 2020); Emilia Parpală Afona, *Poezia semiotică*, Editura Sitech, Craiova, 1994; Geo Vasile, *Poezia ro-*

mână între milenii, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2002; Florin Manolescu, *Litere în tranziție*, Editura Cartea Românească, București, 1998; Aliona Grati, Nina Corcinschi, *Dicționar de teorie literară*, Editura Arc, Chișinău, 2017; Răzvan Voncu, *Un precursor al postmodernismului*, România literară, nr. 46/2020 ș.a.

În consecință, abordarea termenului de *textistență* vădește, fără rezerve, necesara lui omologare în teoria, istoria și critica literară. Altfel spus, *textistența*, în sensul cel mai larg al cuvântului, configurează perspectiva „coborârii artei în cotidian” (Jean-Francois Lyotard) și, astfel, a coexistentului realității: „scrisul face viața” (Eugen Simion).

Referințe bibliografice:

1. **BARTHES, Roland.** *Romanul scriiturii*. București: Editura Univers, 1987.
2. **CĂLINESCU, George.** *Principii de estetică*. Iași: Editura Junimea, 1996.
3. **CĂLINESCU, Matei.** *Cinci fețe ale modernității. Modernism, avangardă, deadență, kitsch, postmo-dernism*. Iași: Editura Polirom, 2005.
4. **CĂRTĂRESCU, Mircea.** *Postmodernismul românesc*. București: Editura Humanitas, 2010.
5. **CIMPOI, Mihai.** *Grigore Vieru, poetul arhetipurilor*. Iași: Princeps Edit, 2009.
6. **CODREANU, Theodor.** *Transmodernismul*. Iași: Editura Junimea, 2005.
7. **CONSTANTINOVICI, Simona.** *Pisica lui Schrödinger. Despre vis și existență în literatura lui Mircea Cărtărescu*. În: *Novi Sad: revista Jezici i kulture u vremenu i prostoru*, nr. 1, 2013.
8. **CURTIUS, Robert Erns.** *Literatura europeană și evul mediu latin*. București: Editura Univers, 1970.
9. **ENACHE-CRISTEA, Daniel.** *București Far West*. București: Editura Albatros, 2005.
10. **ENACHE-CRISTEA, Daniel.** *Concert de deschidere*. București: Editura Fundației Culturale Române, 2001.
11. **GENETTE, Gérard.** *Poetică și stilistică. Orientări moderne*. București: Editura Univers, 1972.
12. **HASSAN, Ihab.** *Beyond Postmodernism: Toward an Aesthetic of Trust*. Sydney: Modern Greek Studies Association Australia and New Zealand, vol. XI, 2003.
13. **HUTCHEON, Linda.** *Politica postmodernismului*. București: Editura Univers, 1997.
14. **KIRBY, Alan.** *Digimodernism: How New Technologies Dismantle the Postmodern and Reconfigure Our Culture*. New York: Editura Continuum, 2009.
15. **LYOTARD, Jean-François.** *The Postmodern Condition: A Report on Knowledge*. Paris: Éditions de Minuit, 1979.
16. **MANOLESCU, Nicolae.** *Poeții pereche*. București: Caiete critice, nr.1-2/1986.
17. **OPREA, Nicolae.** *Timpul lecturii. Selecție de cronicar*. Cluj-Napoca: Editura Dacia, 2002.
18. **PETRESCU, Radu.** *Oceanul întors (Caiet Jurnal – 1956)*. Pitești: Editura Paralela 45, 2001.
19. **RICHARDS, Ivor Armstrong.** *Principii ale criticii literare*. București: Editura Univers, 1974.
20. **SIMION, Eugen.** *Fragmente critice, II*. Craiova: Fundația Scrisul Românesc, 1998.
21. **VATTIMIO, Gianni.** *Sfârșitul modernității*. Constanța: Editura Pontika, 1993.
22. **WOLFE, Tom.** *Stalking the Billion Footed Beast: A Literary Manifesto for the New Social Novel*. În: *Harper's Magazine*, nr. 1674, New York, noiembrie 1989.